

Yhteiskunnallinen mielikuvitus ja tunnustuksen teoria - avaimia inklusion vahvistumiseen

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten yhteiskunnallinen mielikuvitus voi auttaa ajattelemaan toisin koulutuksesta ja inklusiosta. Yhteiskunnallisen mielikuvituksen keinoin voimme pohtia, millaisia normatiivisia oletuksia ja yleistyksiä liittyy inklusiiviseen koulutukseen sekä miten näitä yleistyksiä voisi muuttaa. Tunnustuksen teoria ohjaa puolestaan huomaamaan, miten yksilöiden ja ryhmien tunnustaminen lisää niiden arvostetuksi tulemisen tunnetta ja osallisuutta. Kysymme, voisiko juuri yhteiskunnallisen mielikuvituksen ja tunnustuksen puute osaltaan luoda esteitä inklusion toteutumiselle?

Teksti Sanna Ryökkyinen ja Essi Ryymin

Inklusio vai kaaos? Kolme vuosikymmentä Salamancan jälkeen

Inklusio-käsitteen ensi-illasta on kulunut kolmekymmentä vuotta. Se esiteltiin ensimmäistä kertaa Salamancan julistuksessa vuonna 1994. Tuolloin inklusioidealla pyrittiin haastamaan vallitseva integraatioajattelu, joka painotti vammaisuuden ja erityisen tuen kysymyksiä kouluissa, mutta jätti varjoonsa monimuotoisuuden edistämisen ja rakenteellisten epäkohtien tunnistamisen. Inklusio keskittyy nimenomaan näihin teemoihin, korostaen monimuotoisuuden arvostamista ja systeemin sopeutumista yksilön tarpeisiin sen sijaan, että yksilöitä pyritäisiin sopeuttamaan olemassa oleviin rakenteisiin.

Inklusiosta on vuosien varrella tullut maailmanlaajuisesti keskeinen koulutuspoliittinen tavoite, mutta sen tulkinnat vaihtelevat laajasti. Usein syvällisempi pohdiskelu inklusion tavoitteista ja toimintatavoista puuttuu tai se jää vaillinaiseksi. Inklusio saatetaan ymmärtää väärin, mikä pahimmillaan johtaa ennakkoluulojen vahvistumiseen erilaisia oppijoita kohtaan. Väärinkäsitykset eivät ainoastaan vaikeuta inklusion toteutumista, vaan voivat myös vaikuttaa kielteisesti sekä opiskelijoihin että opettajiin. Suomalaisessa inklusiokeskustelussa, ainakin median referoimana, esiintyy usein kärjistyksiä ja shokkiotsikoita kuten seuraavat lainaukset osoittavat.

”Inklusio ajaa luokkia kaaokseen.”
(Helsingin apulaispormestari / Helsingin Sanomat 13.9.2022)

*”Inklusion tavoittelemisen kouluis-
sa on osoittautunut virheeksi, sanovat
sadat MTV Uutisten kyselyyn vastan-
neet luokanopettajat.” (MTV Uutiset /
12.10.2023)*

Suomalaisen koulutuksen tavoitteena on tarjota yhdenvertaisia osallisuuden, oppimisen ja osaamisen hankkimisen mahdollisuuksia kaikille. Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko vuodelta 2021 on yksi keskeisistä dokumenteista, joka ohjaa koulutusjärjestelmäämme. Se kannustaa kaikkia koulutuksen järjestäjiä sitoutumaan yksilöllisiin oppimisjärjestelyihin ja suhtautumaan myönteisesti tarvittavan tuen ja ohjauksen järjestämiseen jokaiselle oppijalle heidän tarpeidensa mukaisesti.

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä sekä perusopetuksessa että toisella asteella. Tilastokeskuksen mukaan esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea saavien opiskelijoiden määrä on lisääntynyt vuosina 2019–2023 noin viidellätoista prosenttiyksiköllä (StatFin, n.d.). Suomessa noin 600 000 ihmisellä on jokin vamma tai sairaus, joka vaikuttaa heidän työllistymiseensä tai työssä suoriutumiseensa. Tämän ryhmän yhteiskunnallinen osallistuminen on passiivista, mikä kertoo inklusiivisten käytäntöjen ja riittävän tuen puutteesta niin koulutuksessa, työelämässä kuin laajemminkin yhteiskunnassa (Mäkinen, 2021).

Esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa yhdenvertaiset mahdollisuudet osaamisen hankkimiseen ja tarvittavan tuen saaminen ovat keskeisiä periaat-

teita, jotka on kirjattu lakiin (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017). Jokaisella opiskelijalla on oikeus saada opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon perusteiden mukaisen osaamisen hankkimisen. Lisäksi, jos opiskelija tarvitsee erityistä tukea oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi, hän on oikeutettu saamaan pitkäaikaista, säännöllistä tai monialaista tukea voidakseen saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset. Jotta yhdenvertaisille mahdollisuuksille rakentuva tavoite toteutuu, tarvitsemme uutta ajattelua inklusiivisemmän yhteiskunnan rakentamiseksi.

Yhteiskunnallinen mielikuvitus ja tunnustuksen teoria

Charles Taylor (2004) käyttää termiä ”yhteiskunnallinen mielikuvitus” kuvaamaan tapaa, jolla ihmiset hahmottavat ja ylläpitävät yhteiskuntaa, jossa he elävät. Yhteiskunnallinen mielikuvitus vaikuttaa merkittävästi eri elämänalueisiin, kuten poliittisiin ideologioihin, institutionaalisiin järjestelyihin, moraalsiin periaatteisiin ja yhteisiin päämääriin (Taylor, 2004). Lähestymistavassa on kyse siitä, miten ”tavalliset ihmiset” hahmottavat yhteiskunnan. Tämä hahmottaminen ei useinkaan ilmene teoreettisina käsitteinä, vaan välittyy muun muassa kuvien ja tarinoiden kautta (Taylor, 2004, 23). Yhteiskunnallinen mielikuvitus luo jokaiselle historialliselle ajanjaksolle oman ainutlaatuisen tapansa elää, nähdä ja kokea olemassaolo. Yhteiskunnalliset arvot ja normit, jotka kuvittelemme tärkeiksi ja oikeiksi, muovaavat myös koulutuksen sisältöjä ja käytäntöjä. Yhteiskunnalli-

Kuvituskuva: Unsplash.

nen mielikuvitus antaa ihmisille myös kyvykkyyttä vaihtaa näkökulmaa ja ymmärtää maailmaa toisin.

Axel Honnethin (1995) mukaan tunnustuksen saaminen on ihmisille elintärkeä tarve ja motivaation lähde. Kun puhumme siitä, minkälaisena muut ihmiset näkevät tai miten he kohtelevat meitä, tai siitä, miten meidän tulisi kohdella muita, puhumme tunnustuksesta. Ensimmäisellä ja tärkeimmällä tunnustuksen tasolla yksilö kamppailee hyväksynnästä olemassaololleen: siitä, että hänet hyväksytään ja nähdään arvokkaana juuri sellaisena kuin hän on. Tämä perustavanlaatuisen ”tunnustetuksi tuleminen” alkaa kehittyä jo varhaislapsuuden emotionaalisissa suhteissa eli vuorovaikutuksessa perheen ja läheisten ihmisten kanssa. Myös muilla yksilölle tärkeillä ihmisillä, kuten opettajilla ja ystävillä, on merkittävä rooli tunnustuksen antajina. Yksilön itseluottamus muotoutuu ja uudistuu ystävyys- ja rakkaussuhteissa.

Toinen tunnustuksen muoto syntyy, kun henkilö tunnustetaan yhteiskunnan moraalisesti ja juridisesti tasaveritaiseksi jäseneksi, joka jakaa yhteiset oikeudet ja velvollisuudet. Tämän tunnustuksen kautta kehittyy yksilön itsekunnioitus yhteiskunnan jäsenenä. Kolmas tärkeä tunnustuksen muoto on sosiaalinen arvostus eli yhteisön osoittama arvostus yksilöä kohtaan. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen potentiaali tulee nähdä, arvostetuksi ja hyödynnettyksi yhteisössä. Tätä tunnustuksen muotoa kutsutaan myös solidaarisuuteen liittyväksi tunnustukseksi.

Mitä uutta yhteiskunnallinen mielikuvitus ja tunnustuksen teoria tuovat keskusteluun inklusiosta?

Sekä yhteiskunnallisen mielikuvituksen että tunnustuksen teorian mukaan yhteiskunnan ja yksilön välinen suhde on dynaaminen ja elävä. Tämä tarkoittaa sitä, että vallitsevat käsitykset, nar-

ratiivit, käytänteet ja rakenteet eivät ole pysyviä, vaan yksilöiden muokattavissa, ”uudelleen ajateltavissa”. Teoriat auttavat kyseenalaistamaan inkluusiioon liittyviä arkisia yleistyksiä ja yksinkertaistuksia. Julkisessa keskustelussa unohtuu helposti, ettei inkluusiosta ole kyse opiskelijoiden sopeuttamisesta, lisätöistä opettajille ja hallinnollisesta taakasta oppilaitoksille, vaan oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta ja yksilön oikeudesta kokea itsensä arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. Inklusion tavoitteena on rakentaa sosiaalista koheesiota eli yhteiskunnan jäsenten välistä yhteenkuuluvuutta, luottamusta ja solidaarisuutta. Inklusion käytännön keinojen kriittinen tarkastelu voidaan aloittaa vasta sitten, kun tämä yhteinen tahtotila on jaettu. On selvää, että yhteiskunnan on otettava suurempi vastuu inklusion johtamisesta, resursoinnista ja osaamisen kehittämisestä.

Tunnustuksen teoria korostaa yksilön merkitystä yhteisönsä ja yhteiskuntansa jäsenenä. Koulutuksen kontekstissa tämä tarkoittaa opiskelijan tunnustamista arvokkaaksi ja ainutlaatuisiksi yhteisön jäseneksi, jolla on ehdoitta oikeus nauttia yhteisön osaamisesta, tuesta ja sitoutumisesta. Tunnustuksen antaminen yksilötasolla tarkoittaa arvostuksen ja huomion osoittamista opiskelijan tunteita, tarpeita, saavutuksia ja panostuksia kohtaan. Yksinkertaisimmillaan se voi tarkoittaa arvostusta osoittavia ilmeitä, eleitä, sanoja, kykyä huomioida, huomata ja tervehtiä sekä ajan antamista kuuntelemiselle ja läsnäololle. Tunnustuksen antaminen on taito, jonka kuka tahansa voi opetella.

Parhaimmillaan tunnustus kytkeytyy oppimisyhteisön pedagogiseen osaa-

miseen ja ammattitaitoon. Koko yhteisö huolehtii, että kaikki opiskelijat, taustasta, kyvyistä tai ominaisuuksista riippumatta, voivat osallistua täysimääräisesti yhteisön toimintaan. Tunnustus voi tarkoittaa laajaa ja monipuolista pedagogista keinovalikoimaa, oppimiselle suotuisaa turvallista ympäristöä ja ilmapiiriä sekä pitkäaikaista sitoutumista opiskelijan mahdollisuuksien ja menestymisen tukemiseen.

Tunnustuksen voi nähdä lisäävän yksilön hyvinvointia, motivaatioita ja sitoutumista yhteisön ponnisteluihin ja velvollisuuksiin. Honnethin filosofiaa mukaillen se ei kuitenkaan ole vain yksilöiden vastuu toisia yksilöitä kohtaan. Yhteiskunnan inklusiivinen ajattelu heijastuu yksilöiden inklusiiviseen ajatteluun monin tavoin. Kun yhteiskunta arvostaa monimuotoisuutta ja pyrkii luomaan ympäristön, jossa kaikkia kohdellaan tasavertaisesti ja kunnioittavasti, voi tämä asenne siirtyä myös yksilöiden ajatteluun ja käyttäytymiseen. Yhteiskunnalliset johtajat, julkiset organisaatiot ja media voivat tarjota positiivisia inklusiota edistäviä roolimalleja. Tästä syystä on tärkeää, että koulutuksen järjestäjät, työelämän edustajat ja päättäjät tunnustavat moninaisten opiskelijoiden, työntekijöiden ja kansalaisten arvon yhteiskunnassa.

Artikkelin alussa esittelimme suomalaisessa mediassa esiintyneitä negatiivisia klikkiotsikoita, jotka kertovat tämänhetkisestä inklusiokeskustelun sävystä koulutuksen kentällä. Ehkäpä tulevaisuudessa viljelemme uudenlaisia ajattelua ja käymme rauhallisempaa dialogia. Voisiko inklusiosta kertovien uutisten sävy muuttua jopa toiveikkaaksi?

Lähteet

Honneth, A. (1995). *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Polity Press.

Laki Ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 haettu 12.8.2024 osoitteesta Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®

Mäkinen, H. (2021). *Selvitys osatyökykyisten Suomen mallista*. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162815>

StatFin (n.d.). Tilastokeskuksen maksuttomat tilastotietokannat. Oppimisen tuki. 13nb- Eryitystä tukea saaneet opiskelijat tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa opetuksen toteutuspaikan mukaan, 2019-2023. Haettu 13.10.2024 [Eryitystä tukea saaneet opiskelijat tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa opetuksen toteutuspaikan mukaan muuttujina Vuosi ja Tiedot. PxWeb \(stat.fi\)](#)

Taylor, C. (2004). *Modern Social Imaginaries*. Duke University Press.

Valtioneuvosto (2021). Koulutuspoliittinen selonteko. Haettu 12.8.2024 Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko - Valtio.

Kirjoittaja

Sanna Ryökkynen
Tutkijayliopettaja (tenure track)
Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettaja-
korkeakoulu ja HAMK EDU -tutkimusyksikkö
sanna.ryokkynen@hamk.fi

Kirjoittajan kuva: Sanna Ryökkynen.

Kirjoittaja

Essi Ryymin
Tutkijayliopettaja
Hämeen ammattikorkeakoulu, HAMK EDU -tutkimusyksikkö
essi.ryymin@hamk.fi

Kirjoittajan kuva: Riku Hasari.